Міністерство освіти і науки України
Київський національний університету імені Тараса Шевченка
Факультет соціології
Кафедра галузевої соціології

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на тему:

«КОМУНІКАТИВНІ СТРАТЕГІЇ ТА ТАКТИКИ В ВОЄННОМУ ДИСКУРСІ»

Спеціальність: 054 «Соціологія»
Освітня програма: «Соціальні технології»
Освітній ступінь: бакалавр
Кваліфікація: бакалавр з соціології

Авторка:
Мотречко Богдана Богданівна
Студентка 4 курсу

Наукова керівниця:
Петренко-Лисак Алла Олександрівна,
кандидатка соціологічних наук, доцентка

Бакалаврська робота допущена до захисту рішенням кафедри галузевої соціології
Протокол №18 від «14» червня 2023 р.

Зав. кафедри _____ д. соціол. н. Безрукова О.А

Київ 2023

Реєстрація

номер	дата підпис лаборанта кафедри

Рекомендовано до захисту

підпис наукового керівника	ініціали, прізвище наукового керівника

Результат захисту

оцінка	дата захисту

Голова ЕК

підпис	ініціали, прізвище

Члени ЕК

підпис	ініціали, прізвище
підпис	ініціали, прізвище
підпис	ініціали, прізвище
підпис	ініціали, прізвище

Секретар ЕК

підпис	ініціали, прізвище

Зміст

Вступ 4

РОЗДІЛ 1. Теоретичні аспекти досліджень політичного дискурсу 7

1.1 Теоретичні засади політичних комунікацій 7

1.2 Воєнний дискурс в контексті політичного дискурсу.....11

Висновки до 1 розділу 17

РОЗДІЛ 2. Комунікативні особливості воєнного дискурсу 19

2.1. Поняття «комунікативна стратегія» і «комунікативна тактика» 19

2.2 Аналіз комунікативних стратегій у воєнному дискурсі 25

Висновки до 2 розділу 30

РОЗДІЛ 3. Комунікативні стратегії і тактики у зверненнях президентів України та рф після початку повномасштабного вторгнення в Україну32

3.1 Комунікативна стратегія промови В.О. Зеленського 33

3.2 Комунікативна стратегія промови в.в. путіна.....38

Висновки до 3 розділу 40

Висновки 43

Список використаних джерел: 46

Вступ

Актуальність. Комунікація відіграє вирішальну роль у сфері воєнного дискурсу, тому вкрай важливо задля соціальних та наукових цілей проводити її дослідження. Зважаючи на події сьогодення, такі як війна, комунікативні стратегії та тактики стають важливими інструментами для формування думки громадськості, мобілізації населення та підтримки ним політичних рішень.

Актуальність кваліфікаційної роботи пов’язана з високим рівнем важливості застосувань владою комунікативних стратегій та тактик у публічному просторі, що формує та впливає на розвиток подій від початку повномасштабного вторгнення рф до України. Адже комунікація в воєнному і політичному дискурсах — це не тільки інформаційний обмін між суб'єктами політичної взаємодії та капіталами/ресурсами, якими вони володіють, а й складова процесу прийняття рішень владою та постановкою питань, характер яких несе за собою велику відповідальність у досить різних сферах політичного та суспільного життя країни. Прийняття рішень і узгодження суспільних інтересів є важливими складовими комунікаційного процесу.

Варто зазначити, що воєнний дискурс є специфічною формою політичного дискурсу, яка відображається у способах спілкування та комунікації, пов'язаних з війною, воєнними конфліктами, збройними операціями та військовою стратегією. Комунікативні процеси та їхній вплив на суспільство вивчали ряд вчених, починаючи чи не від перших спроб давніх філософів зрозуміти соціальні відносини. Серед соціологів та суспільствознавців варто згадати М. Вебера, який є автором теорії соціальної дії, де він зафіксував важливість вивчення комунікацій в соціологічному аспекті, природу й структуру комунікативного процесу також розглядали Т. Гобан-Клас і Г. Лассуел, який у свій час відкрив та обґрунтував класичну формулу

комунікацій. К. Дойч у своїх працях розглядав можливість застосування комунікацій у політичний системі, окрім того, разом з Н. Вінером вчені відкрили функції зворотного зв'язку в комунікаціях. П. Лазарфельд, Б. Берельсон, Г. Годе працювали над розумінням впливу "лідерів" громадської думки разом із тим відкривши нові дефініції в розумінні комунікації. У сучасності темі комунікацій, її процесів у різних дискурсах свої роботи присвятили: Т. ван Дейк, Ф. Бацевич, О. Ярошенко, Г. Почепцов, М. Остапенко, О. Бобало, О. Бойко, Н. Костенко, О. Сусська, В. Іванов, М. Наумова, та ін.

Використання комунікацій у суспільно-політичному житті викликає та охоплює досить широкий спектр подій, що є важливим чинником становлення та розгортання історично-комунікаційних процесів у межах не лише окремої країни, а й усього світу. У сучасному світі, де тривають війни, а геополітичні напруження стають неодмінною складовою глобальної дійсності, комунікативні стратегії та тактики, що використовуються в воєнному дискурсі, набувають особливої актуальності. Вони є ключовими інструментами формування думки громадськості, мобілізації населення та підтримки політичних рішень у воєнних операціях. Слід зазначити, що комунікації важливі для розв'язання завдань, які постають та виявляються в ході аналізу громади, суспільства, адже це ключовий елемент засобів впливу у різних аспектах життєдіяльності країн та світу в умовах війни. Для соціологічних досліджень - це широке поле для аналізу, можливість застосувань різних методів у ході проведень досліджень, побудови теорій, технологій тощо.

Мета кваліфікаційної роботи – виявлення особливостей та характеристик комунікативних стратегій і тактик, що реалізовані в президентских промовах під час військового вторгнення рф в Україну у 2022 році.

Об'єкт дослідження кваліфікаційної роботи – комунікативні стратегії і тактики воєнного дискурсу.

Предметом дослідження кваліфікаційної роботи є реалізація комунікативних стратегій та тактик (на прикладі промов-звернень президентів України та рф від 25 лютого 2022 року)

Завдання:

- описати сутність та зміст воєнного дискурсу як форми політичних комунікацій;
- описати особливості комунікативних стратегій і тактик у воєнному дискурсі;
- з'ясувати особливості реалізації комунікативних процесів у політичному дискурсі;
- розглянути різновиди комунікативних стратегій і тактик;
- проаналізувати застосування комунікативних стратегій і тактик в воєнному дискурсі на прикладі промов-звернень президентів України та рф від 25 лютого 2022 року;
- відобразити та зафіксувати комунікативні стратегії і тактики, що реалізовані в промовах президентів України та рф від 25.02.2022 року.

Структура дипломної роботи: робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків до розділів, загальних висновків, списку використаних джерел. Основний текст роботи висвітлено з 7 по 45 сторінки. Список літературних джерел складає 23 найменування.

РОЗДІЛ 1. Теоретичні аспекти досліджень політичного дискурсу

1.1 Теоретичні засади політичних комунікацій

Теоретичні положення політичних комунікацій визначаються як основні концептуальні рамки, які дослідники і практики використовують для аналізу та розуміння комунікаційних процесів у політичному контексті.

Термін комунікація з'явився у науковій літературі відносно нещодавно на початку XX століття і в наш час активно використовується з різними семантичними відтінками [Шиманова, 2007: с.179].

Засновником вивчення комунікацій вважається Макс Вебер, німецький соціолог, який довів значущість комунікацій та важливість їх дослідження в соціологічному контексті [Горпинич, 2018: с.35].

Поняття і феномен комунікації пронизують різні дисципліни, оскільки стосуються багатьох сфер життя, включаючи: економіку, політику, право, психологію, культуру, мораль і багато інших [Остапенко, 2012: с.137].

У підручнику "Засоби масової комунікації і масова комунікація" Т. Гобан-Клас зазначає сім типових визначень:

- комунікація як передача інформації, ідей, емоцій, умінь через медіа;
- комунікація як взаєморозуміння, коли наша мета - бути зрозумілим і зрозуміти інших;
- комунікація як вплив на людей за допомогою знаків і символів;
- комунікація як процес об'єднання (створення спільноти) за допомогою мови та знаків;

- комунікація як обмін завданнями між людьми, які мають спільне сприйняття, прагнення і позиції;
- комунікація як взаємодія за допомогою символів;
- комунікація як складова суспільного процесу, що відображає групові норми, забезпечує громадський контроль, розподіляє ролі, забезпечує координацію зусиль [Шиманова, 2007: с.180].

Прийнято вважати, що засновником класичної парадигми комунікацій являється Г. Лассуел. Учений обґрунтовує свою теорію тим, що комунікація побудована на послідовності питань. Починаючи від відправника (комунікатора), що передає повідомлення через канал (так званий спосіб отримання, донесення інформації), вона безпосередньо потрапляє до отримувача, а далі заключні етапи – це сприйняття отриманої інформації та зворотній зв’язок за потреби [Шиманова, 2007: с.180].

Ми розглядаємо політичний вид комунікативних зв’язків, і тому, так звана, взаємодія акторів (політиків) та аудиторії надзвичайно важлива у становленні та формуванні теоретичних засад. Спираючись на різномаїття форм і видів комунікацій, політику визначимо, як особливий специфічний тип спілкування. Це унікальний тип комунікативного процесу, який вимагає функціонального навантаження в межах різних груп.

У своїй роботі "Нерви управління. Модель політичної комунікації", німецький соціолог К. Дойч описав політичну комунікацію як "нервову систему державного управління" [Горпинич, 2018: с.116].

Зазначають, що основні задачі політичної комунікації, передусім, є безпосередній процес передачі-отримання інформації, що і об’єднує систему

політичної діяльності з суспільством, структурує його та формує в залежності від поставлених цілей [Шиманова, 2007: с.181].

Політологічний словник представляє таке визначення: «комунікація політична (від лат. communicatio – повідомлення, передача, бесіда, розмова) – форма спілкування у сфері політичної діяльності, яка встановлена на основі обміну інформацією. К. п. виливає на процес формування громадської думки, сприяє соціалізації громадян, структурує політичний простір» [Головатий, 2005: с. 399].

Варто зазначити, що види, типи та межі діяльності політичної комунікації охоплюють великий спектр сфер, і у свою чергу створюють масштабний вплив на всі види діяльності, суспільні рухи та структуру суспільства в цілому. Тип комунікації, який ми розглядаємо являється одним із основних рушіїв сучасного національного та інтернаціонального розвитку, який і вибудовує певні внутрішні відносини та направляє тенденції розвитку світового рівня.

Політична комунікація являється одним із основних елементів взаємозв’язку різних соціальних та суспільних настроїв, вона представляє безперервний вид комунікацій та постає засобом координації суспільно-політичних інтересів, що з'єднує всі компоненти політичної сфери суспільства та структурує політичну діяльність в усіх її проявах, як на внутрішній, так і на зовнішній аренах.

Протягом різних епох численна кількість дослідників зверталися до окремих аспектів політичної комунікації. Було проведено численні дослідження щодо пропаганди, преси та кіно. З розвитком нових технологій процес комунікацій переходив на новий рівень відповідно спровокувавши ряд появ інших досліджень, процесів та теорій.

Серед видатних дослідників, варто виділити П. Лазарфельда, Б. Берельсона та Г. Годе з Колумбійського університету, США. Вони зробили вагомий внесок у розвиток політичної комунікації, запровадивши поняття "двокрокової" комунікації. Цей підхід передбачає, що політичні повідомлення, які пройшли апробування впливовою групою осіб, відомими як "лідери громадської думки", потім передаються реципієнту, що сприяє його впливу [Остапенко, 2012: с.139]. У сучасному світі люди прислухаються до авторитетних людей, людей з якими збігається їх власна думка тощо, і тому навіть на підсвідомому рівні, або неконтрольовано тим, або іншим способом громада може формувати свої думки згідно направленням лідерів, що і викликає певні налаштування. Сьогодення перенасичене різними інформаційними ресурсами та ораторами, але поміж них виділяються лідери до яких прислуховуються і вірять.

Це спричинено завдяки простій взаємодії груп. У кожній соціальній групі є лідер до думки якого інші прислухають, поважають та вважають правильною, так званий пошук авторитете та головного спрацьовує в даному середовищі. Таким чином відбувається синергія громадської думки та лідерів думок, поєднуючи це і формуючи за реальність. Специфіка змісту політичної комунікації, яка залежить від функцій є досить релевантною через призму зумовленого характеру, що і вирізняє даний вид комунікацій поміж інших і дає її великий вплив, інформативність та високий рівень смислового навантаження.

Таким чином, ми переходимо до розкриття поняття політичного дискурсу, як провідного аспекту політичної комунікації та важливого, якщо не основного, елементу в розумінні та систематизації понять для розгляду даної наукової роботи, що зумовить, я сподіваюсь, більш легке та достовірне сприйняття подальшого матеріалу.

1.2 Воєнний дискурс в контексті політичного дискурсу

Інтерес до політичного дискурсу впродовж століть прослідковується в суспільстві, у різні часи політика поставала головною причиною обговорення в різних соціально-економічних прошарках населення. Це і не дивно, адже від провладних рішень залежить основна частина людського буття. Сьогодні це набуло зовсім іншого рівня відповідно до подій. Такий попит обумовлений не тільки збільшенням ролі політики та політиків у світі, їхнім підвищеним медійним покриттям та згуртованою співпрацею зі ЗМІ та іншими політичними структурами, а перш за все впливом на життя, руйнацією історичних та міжнародних законів, та побудовою нових правил згідно репутаційних змін на світовій арені.

У своєму підручнику Ф. С. Бацевич трактує поняття так, що дискурс – це "тип комунікативної діяльності, інтерактивне явище, мовленнєвий потік, що має різні форми вияву (усну, писемну, паралінгвальну), відбувається у межах конкретного каналу спілкування, регулюється стратегіями і тактиками учасників; як синтез когнітивних, мовних та позамовних чинників, які визначаються конкретним колом "форм життя", залежних від тематики спілкування, що має своїм результатом формування різноманітних мовленнєвих жанрів" [Бацевич, 2004: с.138].

Політичний дискурс є важливим аспектом балансу та впливає на суспільне та соціокультурне життя. Переважно він відіграє основну роль у політичній комунікації формуючи свідомість чи направляючи її на певну траєкторію розвитку, сталого уявлення, або ж сприйняття соціальних процесів. Дане поняття трансформується під різні державні та міжнародні стандарти, створюючи простір для подальших меж дискусій та процесів.

До пояснення та обґрунтування поняття «політичний дискурс» зверталося чимало дослідників у різні часи. Дана термінологія використовувалась у різних сферах наукового напряму, таких як: антропологія, культурологія, психологія та філософії, соціології тощо. Кожен із цих напрямів напрацював власні методи аналізу, свій понятійний апарат. Таким чином, політичний дискурс став об'єктом міждисциплінарного дослідження, методологія якого перетинається та доповнює одна одну. В українській і зарубіжній науці немає єдиного визначення поняття «політичний дискурс» [Лукіна, 2021: с.76].

«Політичний дискурс – це політична комунікація, учасниками якої виступають сторони суспільно-політичних відносин. Вона поєднує в собі інформацію з конкретними прагматичними цілями, тобто політична комунікація завжди має інтенційний характер. Головна інтенція цього типу дискурсу – боротьба за владу, а тому мовлення сприймається як боротьба, головна мета якої змагання та перемога» [Дяченко, 2019: с.56].

У так званій боротьбі та гонитві за владу, можна припустити, що політичний дискурс виступає ареною для внутрішньодержавних та інтернаціональних ігор. У свою чергу демонстрація дійства із знаннями усіх деталей та правил, якому слідують реципієнти. Застосовуючи фонові знання, переслідуючи певні цілі на різних соціально-політичних рівнях, адресант (політик, лідер політичної партії, президент, державний діяч), виступає гарантом довіри, транслюючи інтереси соціуму чи групи, відбувається взаємодія між головними учасниками процесу, на яких, безпосередньо, та найчастіше здійснюється вплив різними технологіями, саме адресат – соціум (народ, партійні прихильники) виконують, неприховано важливу роль у процесі різних взаємодій на кожному з рівнів [Остапенко, 2012: с.57]. На такому полі широке місце займають показові та часом приховані маніпуляції різних адресантів.

Політичний дискурс – це спосіб обговорення і взаємодії з політичними питаннями в суспільстві. В умовах сьогодення, коли політична ситуація в світі вкрай нестабільна і складна, важливість політичного дискурсу набуває особливої актуальності.

Політичний дискурс можна визначити як систему мовних проявів, що відображають процеси прийняття політичних рішень та формування політичної культури в суспільстві. Це взаємодія між учасниками політичного процесу, яка базується на відкритості, публічності та свободі слова.

Однією з ключових функцій політичного дискурсу є його здатність до формування політичних уявлень та цінностей в суспільстві. Він може впливати на формування політичних стереотипів та уявлень про відносини влади та громадян, що в свою чергу може впливати на політичну поведінку та участь громадян у політичному житті країни.

Через свою взаємодію з різними політичними групами та суспільними верствами, політичний дискурс може впливати на формування політичних процесів та прийняття рішень в країні. Він може стимулювати дискусію про найважливіші питання в суспільстві та допомагати визначати пріоритетні напрямки діяльності для політичної еліти та державних інституцій.

За допомогою політичного дискурсу можна розв'язувати конфлікти та досягати компромісів. Це досягається завдяки взаємодії різних груп та сторін, що можуть висловлювати свої погляди та інтереси. У процесі дискусії можуть бути виявлені загальні цінності та позиції, які можуть стати основою для досягнення компромісу.

Продовжуючи занурюватись у тему політичного дискурсу та її складових маємо виділити, особливо, важливе поняття сьогодення. Упродовж попередніх

років, довкола України зосереджується все більше світової уваги, а з лютого 2022 року міжнародна арена прикута до розгортання подій в країні. Через агресію російської федерації в повсякденний вжиток повернулося слово, про яке увесь цивілізований світ волів згадувати лише в підручниках з історії. Війна спричинена вторгненням росії до суверенної країни України спровокувала ряд подій, що назавжди змінюють політичний та міжнародний вимір демократичного світу двадцять першого століття. Як зазначає О. Гуржій «Війна – це соціально-політичне явище, що являє собою найбільш гостру форму розв’язання суспільно-політичних, економічних, ідеологічних, а також національних, релігійних, територіальних та інших протиріч між державами, народами, націями, класами і соціальними групами засобами збройного насильства. Головним змістом війни є збройна боротьба – ведення протидіючими сторонами воєнних дій різного масштабу на суші, у повітрі, на воді, під водою та в космосі.» [Гуржій, 2009: с.22]. Обговоривши цю дефініцію, ми переходимо далі розкриваючи наступне важливе поняття «воєнний дискурс».

Описуючи його, без перебільшень можемо стверджувати, що при умовах війни, політичний дискурс набуває нового значення, включає в себе досі невідомі раніше поняття та розширює свій практичний функціонал.

Воєнний дискурс являється специфічною формою політичного дискурсу, яка відображається в способах спілкування та комунікації, пов'язаних з війною, воєнними конфліктами, збройними операціями та військовою стратегією. Цей тип дискурсу використовується політичними лідерами, військовими командувачами та медіа для формування уявлень, думок та поведінки громадськості щодо війни та воєнних дій.

Воєнний дискурс - широке поняття, яке охоплює різноманітні комунікативні події, пов'язані як зі сферою війни, так і зі сферою війська. У дослідженні І. О. Стадніка воєнний дискурс розуміється як результат політичних, соціокультурних, психологічних та історичних процесів, який виражається у воєнно-художній літературі, воєнній публіцистиці, воєнно-політичних матеріалах, створених як групою суб'єктів, так і окремими суб'єктами [Стаднік, 2016: с.64].

У воєнному дискурсі, як і в більшості сфер суспільно-політичного життя комунікація відіграє важливу роль, у формуванні, поширенні та впливі на сприйняття інформації про воєнні події та конфлікти. Комунікативні тактики та стратегії використовуються для досягнення різних цілей, включаючи мобілізацію населення, побудову образу ворога або сприяння дипломатичним процесам, підтримку військових операцій.

Для впливу, та дійсно, ефективного результату у ході побудови стратегій використовуються різноманітні комунікаційні канали, такі як преса, телебачення, радіо, соціальні медіа та інтернет, для поширення інформації про війну, повідомлень про воєнні операції, офіційних заяв та пропагандистських матеріалів.

Усе частіше в ході взаємодії з аудиторією використовують стратегії, які допоможуть направити громаду у певне русло, такими способами виступають: емоційні звернення, використання символів та образів, маніпуляція інформацією та створення певних наративів. Ці методи допомагають формувати думку та переконувати громадськість, впливати на їхню підтримку або протест щодо воєнних дій.

У низці літературних матеріалів воєнний дискурс характеризується використанням дость емоційно насиченим способом донесення інформації в мовленнєвому контексті, де відображається суб'єктивно-емоційне ставлення актора (автора, мовця) до явищ, подій, уявлень та образів. Пріоритетність емоційної складової перед раціональною сприяє широкому використанню опозицій чи зіставлень, таких як "друг - ворог", "свій - чужий", "ми - вони" [Стаднік, 2016: с.64]. Крім того, деякі стратегії передбачають створення і утримання певних образів та символів. Як стандартний приклад, це ворог, що зображений загрозою, агресором, терористом, тоді як власна сторона представлена, як захисник, герой або миротворець.

Важливим елементом комунікації в воєнному дискурсі є використання мовлення з офіційного рівня, що має авторитетну та впливову позицію, а також мовлення з фронтової лінії, яке передає особливу впевненість та мотивацію, для воюючої країни. Це допомагає створити різні перспективи та контексти для сприйняття поточного стану країни.

Враховуючи важливість комунікації в воєнному дискурсі, кожна сторона конфлікту вкладає значні зусилля в розвиток та підтримку комунікативних засобів і стратегій, які допомагають впливати на свідомість та дії громадськості, формувати думку та забезпечувати підтримку своїм воєнним зусиллям.

Висновки до 1 розділу

Важливо зрозуміти різницю між "політичним дискурсом" та "політичною комунікацією", які є двома відмінними поняттями. Політична комунікація є процесом передачі інформації від однієї сторони до іншої через певний канал, відповідно до контексту дії. З іншого боку, політичний дискурс - це складна символічна дійсність, яка функціонує в політичній сфері. Він є тематичною мережею політичних текстів, об'єднаних за однією темою і детермінує взаємозв'язок дискурсу з різними площинами, такими як прагматична, соціологічна, психологічна, культурна, лінгвістична тощо. Таким чином дискурс виступає символічною реальністю, яка виникає в процесі комунікації, проте не є самим процесом.

Відповідно до розуміння викладеного матеріалу, жоден політичний режим не може існувати без комунікації. Мовна взаємодія необхідна для того, щоб переконувати, надавати інформацію, накази тощо, що у свою чергу постають основними елементами політичної комунікації.

Розглядаючи даний тип комунікації варто зазначити, що як і у будь-яких взаємозв’язках провідну роль відіграє характер тактики, яку приймає на себе провідник на політичній арені, і варто звернути увагу, що важливою складовою виступають вміння вести політичну комунікацію за різних виникаючих умов.

У воєнному ж дискурсі комунікативна складова використовується з метою впливу на громадську думку, мобілізації населення, формування образу ворога та підтримки воєнних дій. Для досягнення цих цілей використовуються різні комунікативні тактики стратегії.

Один з основних елементів воєнного дискурсу - це використання мовлення з офіційного рівня, що має авторитетну та впливову позицію. Офіційні заяви, прес-конференції, звернення політичних та військових лідерів допомагають сформувати офіційну позицію та інтерпретацію воєнних подій. Це дозволяє контролювати інформацію, створювати певний наратив та впливати на сприйняття громадськості.

РОЗДІЛ 2. Комунікативні особливості воєнного дискурсу

2.1. Поняття «комунікативна стратегія» і «комунікативна тактика»

Комунікація є одним із найважливіших елементів взаємодії між людьми. У цьому контексті, поняття "комунікативна стратегія" та "комунікативна тактика" відіграють ключову роль у взаємодії між різними сторонами.

У сучасному світі комунікація виступає не лише елементом взаємозв’язку між людьми, соціальними групами, тощо, а окрім всього постає важливим інструментом в технологіях впливу на оточення заради досягнення певної цілі або ж мети. Так звана, комунікація, в усіх її проявах, яку я наважилась висвітлювати в даній роботі виступає складовою, що зв’язує акторів та суспільство. Прояв впливу та маніпулятивного характеру, налаштування аудиторії на свій лад, можемо спостерігати крізь роки у промовах різних лідерів думок, політиків, громадських. Застосування публічних звернень являється методом формування суспільної думки, бреду, іміджу, загальної представницької картинки про націю, чи країну тощо. Від побудованого сприйняття образу в суспільстві залежить чимало. У міжнародних та внутрішніх колах використовують різні засоби для досягнення своїх цілей. Сьогодні, як і століття років тому ця тенденція зберігається, проте, як і все в сучасності швидко набирає змін, удосконалюючи побудову соціальних технологій у ході комунікацій з суспільством. З метою досягнення бажаного ефекту від промови, оратори часто застосовують різноманітні комунікативні стратегії та тактики, які допомагають передати основну мету, починаючи від традиційних ЗМІ та закінчуючи соціальними медіа.

Дослідження комунікативних стратегій і тактик в основному базуються на теоретичних працях, які включають у себе розроблені класифікації стратегій і тактик в контексті різних типів дискурсів. Такі вчені, як Ф. Бацевич, Т. ван Дейк, Г. Почепцов, О. Ярошенко та інші, зробили значний вклад у це поле [Завальська, 2017: с.66].

Враховуючи різноманітність застосувань та функціоналу понять комунікативних стратегій та тактик, науковці досі не дійшли до загального визначення даних термінів. Це й не дивно, адже інформативна наповненість, яку несуть кожна з них досить широка, а можливі варіанти застосувань у різних наукових сферах залишають за собою можливість додавати або ж, навпаки, вилучати певні елементи в залежності від їх призначення.

Комунікативна стратегія розуміється, як свідомо спланованим набором дій, що мають на меті досягнення певних цілей у процесі комунікації. Вони включають вибір способів, каналів, стилів та форм комунікації, які найбільш ефективно сприяють досягненню цих цілей.

Стратегії можуть бути адаптовані до різних контекстів та аудиторій, включаючи різні культурні, соціальні та професійні середовища. Вони можуть включати такі елементи, як вибір мови або жаргону, використання невербальних сигналів, регулювання тону та обсягу повідомлень, вибір каналів комунікації (наприклад, усна, письмова, цифрова комунікація), і так далі.

У навчальному посібнику “Основи теорії мовної комунікації” зазначають наступне, що «комунікативна стратегія (грец. Stratos — військо і agö —- веду) — когнітивний процес, тобто глобальний рівень усвідомлення ситуації, в

якому мовець співвідносить свою комунікативну мету з конкретним мовним вираженням» [Новицька, 2018: с.99].

Існують й інші визначення комунікативної стратегії, проте, незважаючи ні на що – основна ідея залишається незмінною. Наприклад, К. Ферх та Дж. Каспер визначають комунікативну стратегію, як "потенційно свідомі плани", які використовуються особою для вирішення проблеми, щоб досягти конкретної цілі комунікації [Maleki, 2010: с.640].

Відповідно до Ф.С. Бацевича тлумачення поняття «„комунікативна стратегія” у дискурсології визначається як реалізація намірів мовця, оптимальне втілення його намірів з метою досягнення конкретного цілі комунікації, а саме контроль та вибір ефективних кроків у спілкуванні, а також їх гнучка адаптація в певній ситуації» [Бацевич, 2009: с.133].

М. Побережна у своїй роботі стверджує, що комунікативна стратегія вдається до застосування вербальних та невербальних інструментів задля досягнення мети, являючись при цьому складовою комунікативної поведінки [Побережна, 2013: с.25]

Можна зазначити, що комунікативні стратегії являються основним елементом у побудові компетентної тактики та стратегії в цілому. Важливо пам'ятати, що комунікативні стратегії, переважно, мають бути гнучкими та здатними адаптуватися до постійно змінюваних обставин та потреб аудиторії. Вони повинні також враховувати індивідуальні особливості спілкування, такі як стиль комунікації, емоційний стан, персональні переконання та досвід.

О. Селіванова у своїй роботі зазначає, що «комунікативна стратегія реалізується у відповідник комунікативних тактиках – підпорядкованих

комунікативній стратегії конкретних способах здійснення інтенційно-стратегічної програми комунікації» [Селіванова, 2006: с.609].

Відповідно, ми переходимо до обгрунтування наступного поняття – «комунікативна тактика».

Згідно трактування Ф. С. Бацевич описує комунікативні тактики, як «визначена лінія поведінки на певному етапі комунікативної взаємодії, спрямованої на одержання бажаного ефекту чи запобігання ефекту небажаного; мовленнєві прийоми, які дають змогу досягнути комунікативної мети» [Бацевич, 2004: с.120].

Згідно з поданого матеріалу в навчальному посібнику з Основи теорії мовної комунікації маємо наступне визначення: «комунікативна тактика – це сукупність практичних ходів у реальному процесі мовленнєвої взаємодії, тобто комунікативна тактика, на відміну від комунікативної стратегії, співвідноситься не з комунікативними завданнями, а з мовленнєвими ходами» [Новицька, 2018: с.25].

Комунікативна тактика є конкретними кроками або діями, які особа використовує для досягнення своєї комунікативної стратегії. Вище ми зазначили, що комунікативна стратегія - це загальний план чи напрямок комунікації, у свою чергу комунікативна тактика - це специфічні дії, які виконуються для реалізації цієї стратегії.

Спираючись на визначення, можна зрозуміти, що комунікативні тактики є планом для досягнення комунікативних стратегій учасників спілкування. Якщо стратегія представляє головну мету, то тактика включає конкретні методи розв'язання даної проблеми. Комунікативна тактика представляє

собою набір практичних кроків або шлях мовленнєвої поведінки в реальному процесі мовленнєвої взаємодії [Козубська, 2017: с.30].

Таким чином продумавши стратегію в політичному або іншому дискурсі комунікативні тактики виконують основну функцію реалізації на всіх етапах її мовного втілення. Досить чітко можемо прослідковувати певні переходи та внутрішній функціонал у застосування даних елементів на практиці. У своїй роботі Ф. С. Бацевич приводить такий приклад: стратегія відмови від виконання певного завдання можлива через втілення таких комунікативних тактик, як:

- відмова через відсутність мотивації;
- переконати людину у своїй некомпетентності;
- дати зрозуміти, що не маєте наміру виконувати дане прохання або ж часу;
- перевести діалог на іншу тему, відводячи комунікацію в сторону від конкретного питання;
- порадити іншу людину для виконання саме цього завдання [Бацевич, 2004: с.121].

Комунікативна тактика є ключовим елементом у втіленні комунікативної стратегії. Якщо стратегія визначає загальну мету або кінцеву ціль комунікації, то тактика включає в себе конкретні дії або кроки, які необхідно виконати, щоб цю мету досягнути.

До комунікативних тактик можуть належати різні методи та техніки, які особа використовує у спілкуванні. Це можуть бути такі елементи, як вибір мовленнєвого стилю, використання певних словесних або невербальних

виразів, або ж рішення про те, як реагувати на різні ситуації в процесі спілкування.

Як зазначає Чепіль “ефективність досягнення мети КС визначається необхідною для цього кількістю комунікативних тактик.” [Чепіль, 2015: с.275]

Розглядаючи застосування даних понять у політичному дискурсі маємо пам’ятати про їх безбар’єрне використання у побудові взаємовідносин та комунікацій на усіх рівнях конкретної сфери діяльності, яка виділяється особливим пристрастям до використання цих технологій та важливості впровадження у практичному спектрі раціональних або ж ірраціональних мотивів.

Застосування комунікативної стратегії та тактики має велике значення в політичній комунікації. Вони впливають на ефективність передачі інформації, формування громадської думки та підтримки, а також на здатність політичних лідерів долати комунікативні бар'єри та конфлікти.

Комунікативна стратегія в політичній комунікації визначає загальну направленість та цілі політичного послання. Вона може бути спрямована, наприклад, на мобілізацію виборців, зміну громадської думки або формування позитивного іміджу політика, політичної партії, країни.

З іншого боку, комунікативна тактика зосереджується на конкретних діях або методах досягнення цих цілей. Вона може включати в себе використання різних видів дискурсу (наприклад переконливого, емоційного, раціонального), риторичних прийомів, стилістики мовлення та вибір способу ведення діалогу.

Політична комунікація в сучасному світі є складною і вимагає вмілого застосування комунікативних стратегій і тактик. Врахування цих факторів

допомагає політикам ефективно взаємодіяти з громадськістю, здійснювати політичний вплив та досягати поставлених цілей.

2.2 Аналіз комунікативних стратегій у воєнному дискурсі

У контексті воєнного дискурсу комунікативні стратегії стають потужним інструментом для впливу на сприйняття, поведінку та думки громадськості.

У даному розділі, я спробую краще розуміти, як комунікація відображається на сприйнятті інформації суспільством про воєнні події та впливає на формування громадської думки. Для цього розберемо кілька можливих видів комунікативних стратегій та їх тактик, які часто використовують в інформаційному просторі воюючі країни:

Використання емоційного впливу та маніпуляцій в комунікативних стратегіях

Маніпуляції проникають у всі сфери людського життя: ідеологію, політику, культуру, відпочинок, засоби масової інформації та соціальні мережі, управління і економіку, зокрема маркетингові стратегії та методи. У контексті нової наукової парадигми, що акцентує увагу на людині, феномен маніпуляції свідомістю людини та мас досліджується різними науками, зокрема соціологією, психологією, політологією та іншими гуманітарними науками [Сіденко: с.1].

Аналіз комунікативних стратегій в воєнному дискурсі з фокусом на використання емоційного впливу та маніпуляцій є важливим аспектом дослідження в політичній комунікації. Дані аспекти регулюються певними

комунікативними стратегіями, які спрямовані на досягнення цілей у суспільстві та в військовому середовищі.

Використання емоційного впливу в воєнному дискурсі є ефективним засобом мобілізації громадськості та формування певної настанови щодо ворога. Сформовано насичені слова, образи та апеляції до особистих переживань сприяють формуванню сильних емоційних зв'язків з аудиторією, активізують її реакції та залучають безпосередню участь груп у воєнному процесі.

У такому випадку важливо пам’ятати про основні задачі політичної комунікації – маніпулювання та контроль суспільної думки, що втілюється шляхом використання специфічних маніпулятивних технік.

Політичне маніпулювання є складним і суперечливим явищем сучасності. Цей парадоксальний феномен використовується як потужний інструмент для прихованого впливу на психіку та поведінку населення. У політичному, а особливо воєнному контексті, маніпулювання активно застосовується у боротьбі за вплив.

У своїй роботі Бойко О. Д. наводить приклад, що в політології маніпуляція визначається як система прийомів і впливу, що спрямована на формування і контроль над масовою свідомістю, зміну громадської думки та політичної поведінки. Це поширена техніка, що включає різноманітні стратегії та тактики для досягнення політичних цілей. У свою чергу застосовує інформаційний вплив, регулюючу функцію, провокативну діяльність, маскування, захист, адаптацію, мобілізацію та спонукальну діяльність. Дані функції допомагають змінювати уявлення громадськості, впливати на їх поведінку та мобілізувати у певному напрямку.

Окрім того, описуючи політичний контекст варто згадати, що маніпулятивні прийоми часто використовуються для здобуття та збереження влади, створення певних політичних наративів та контролю над інформацією. Основні акценти можуть включати викривлення фактів, заслання на авторитети, емоційне впливання, маніпуляцію даними та інші тактики, що спрямовані на зміну уявлень та переконань громадськості [Бойко, 2010]. Важливим інструментом являється психологічний вплив визначається як здійснення впливу на психічний стан, почуття, думки та дії інших осіб шляхом використання виключно психологічних засобів. У маніпулятивному впливі лежать певні психічні механізми, які є цілісним набором психічних станів і процесів, що забезпечують рух до досягнення певного результату відносно стандартної послідовності. Основними механізмами маніпулятивного впливу є збереження контакту зі суб'єктом, використання психічних автоматизмів та мотиваційне забезпечення [Сіденко: с.7].

У свою чергу О. В. Яшенкова в навчальному посібнику заявляє, що стратегія маніпулювання в основному здійснюється в прихованій формі, що дає змогу впливати адресата без фактичного усвідомлення цього особою. Такий тип стратегії дозволяє контролювати свідомість людини та впливати на неї, навіть проти її власних бажань. У рамках цієї стратегії застосовуються тактики, такі як навішування ярликів, гіперболізація, применшення та спрощення понять [Яшенкова, 2010: с.169].

Формування образу ворога

Формування образів ворога в воєнному дискурсі є стратегічним підходом, який має на меті створити негативне уявлення про противника. Це може включати використання риторичних засобів, дезінформації, стереотипів та інших комунікативних методів для зміцнення негативного образу ворожої

сторони. Формування образів ворога відіграє важливу роль у психологічному становищі воюючої країни, допомагати в мобілізаційних настоях.

Для українського простору застосування даної стратегії являється новітнім підходом, адже образ країни-терориста сьогодні, значно відрізняється від усталених канонів попередніх століть та вимагає особливої уважності й зосередженості. Це і не дивно, адже валідність поданої інформації займає великий відсоток у її донесенні та правильному сприйнятті даних світом. Стратегія формування образу ворога першочергово фокусується на таких напрямках, як: просвітницький, виховний та функцією коригування картини світу.

До основних тактик, що використовуються у цій стратегій можемо віднести такі, основні, приклади:

- Тактика моделі образу ворога. Вона характеризується на акцентуванні основних дій ворога, відмінності від образу захисника. Широке висвітлення протизаконних та негуманних злочинів окупанта, опис конкретних актів та осіб, що несуть зло в країну. Часто застосовують порівняння із злочинними вчинками минулих армій та дій та вибудовують асоціативні ряди з загарбниками.
- Тактика демонстрації рівня боєздатності ворога. Спостерігаючи за сьогоднішніми висвітленнями у ЗМІ, можемо помітити, що здебільшого проводиться просвітницька ознайомленість суспільства з бойовою комплектацією та озброєнням наявного в окупанта. Інформація висвітлює характеристики зброї, рівень мобілізаційних сил тощо. Важливо підкреслити, що ми не використовуємо момент недооцінення сил ворога, напроти адекватно споживаємо та усвідомлюємо її. Окрім

того, розуміємо, підтримкою яких країн залучився ворог та їх спроможності [Посмітна, 2019: с.116].

Використання пропаганди та інформаційних впливів

Пропаганда є важливим елементом воєнного дискурсу, який спрямований на формування, утримання та зміну думок, поглядів і поведінки громадськості відносно воєнних подій та конфліктів. Вона включає в себе використання різноманітних комунікативних стратегій, таких як емоційне залучення, створення позитивного образу власної сторони та негативного образу противника, розповсюдження пропагандистських повідомлень через ЗМІ та соціальні мережі, маніпуляція фактами та інформацією.

Інформаційні впливи в такому випадку спрямовані не лише на маніпулювання інформацією з метою утримання уваги та контролю громадськості, а також, на мою думку, для основного моменту в ході воєнних дій, це створення сприятливого контексту для проведення воєнних операцій, контрнаступів для досягнення стратегічних цілей. Можливості та методи контролю різняться відповідно до цілей та сторін, країн, які це використовують (захисник чи ворог), проте, насправді різняться тільки сенси наповнення, тобто інформація, яка подається, у що хоче влада змусити вірити громаду, у правдиву інформацію цивілізованого світу, або ж вигідну брехню для контролю над всім.

Пропаганда, у своїй сутності, базується на використанні масової комунікації і має форму переконливого впливу [Денисюк, 2021: с.47]. Однак, найчастіше це може включати розповсюдження дезінформації, маніпуляцію фактами, використання психологічних та інформаційних методів для залучення та мобілізації різних авдиторій.

Метою, якою керуються технологи в побудові таких стратегій є інформаційний фронт, внутрішня війна, що діє для є ослаблення моральних і матеріальних сил супротивника або конкурента, а також зміцнення власних позицій. Цей процес включає застосування пропагандистських методів для впливу на свідомість людини в емоційній сферах та ідеологічних, для руйнування цінностей та стандартів певної нації [Горбань, 2015: с.2].

Висновки до 2 розділу

Війна відіграє суттєву роль у сучасному світі, а воєнний дискурс є одним з ключових аспектів цих процесів.

Підсумовуючи можемо згадати, що у політиці та соціології, комунікативні стратегії та тактики є відіграють важливу роль, оскільки вони допомагають формувати громадську думку, впливати на вибори, просувати політичні агенти та зміцнювати легітимність та авторитет. Через ефективне використання комунікативних стратегій та тактик, політики та лідери думок можуть залучити громадян до дискусії, освіти та активізації з приводу важливих суспільних питань.

Загальною метою аналізу комунікативних стратегій в воєнному дискурсі є розуміння впливу цих стратегій на суспільство, націю та конфліктні ситуації. Дослідження допомагають краще зрозуміти механізми комунікативного впливу, які використовуються в рамках воєнного дискурсу, а також розглянути етичні аспекти використання цих стратегій.

Цей парадоксальний феномен використовується як потужний інструмент для прихованого впливу на психіку та поведінку населення. Зважаючи на розглянуті стратегії важливо відмітити наступне, що:

- Використання емоційного впливу та маніпуляцій є ефективним інструментом воєнного дискурсу. Ці стратегії дозволяють створити сильні емоційні зв'язки з аудиторією, мобілізувати їх участь у воєнному процесі.
- Формування образу ворога створює певні стереотипи, уявлення та переконання щодо ворога та власної нації, що сприяє мобілізації та формуванню національної єдності.
- Використання пропаганди та інформаційних впливів допомагають контролювати потік інформації, створювати певну ідеологію та впливати на громадську думку.

Усі ці стратегії та тактики допомагають політикам та лідерам думок впливати на суспільну думку, формувати її, зміцнювати свою позицію в різних групах. Відповідно дозволяючи забезпечити ефективне спілкування, враховуючи різні контексти та аудиторії.

РОЗДІЛ 3. Комунікативні стратегії і тактики у зверненнях президентів України та рф після початку повномасштабного вторгнення в Україну

Ідея дослідження. У результаті широкомасштабного російського вторгнення у 2022 році в Україну значущу частину в житті країн займають виступи, промови, звернення президентів. У ході їх висловлювань вирішуються багато доль та подальший розвиток подій. Із початку великої війни, світ спостерігає за словами очільників України та рф, кожен з яких обрав свою стратегію у зверненнях до своїх громадян, збройних сил та міжнародного простору. Таким чином відбувається формування національних ідей та вірувань.

Для проведення аналітичного дослідження, я вирішила зробити аналіз змісту звернень президентів України та рф від 25.02 22р., текст та відеоресурси звернень були взяті з офіційних джерел представників влади, а саме: Офіційне інтернет-представництво Президента України Володимира Зеленського https://www.president.gov.ua/, та з сайту президента росії http://kremlin.ru/. Офіційно 25 лютого 2022 року - це другий день від початку повномасштабного вторгнення рф, ситуація змінювалась щохвилинно, росія здійснювала нові атаки, а Україна тримала оборону. Події на той момент набрали розголосу по усьому світу, а президенти формували комунікативні тактики та визначали відповідні вектори впливу на цільову аудиторію.

Об'єктом аналізу виступають комунікативні стратегії і тактики, що проявляються в зверненнях президентів України та рф.

Предметом - реалізація комунікативних стратегій та тактик в звернень президентів України та рф від 25 лютого 2022 року.

Гіпотези:

- Стратегічно звернення Володимира Зеленського націлені на привернення уваги міжнародної аудиторії;
- У своєму зверненні Володимир Зеленський тактично акцентує увагу на залежності світового порядку від подій в Україні;
- Основна частина промови в.в. путіна зосереджена на стратегії дискредитації та звинуваченні України й української влади.

3.1 Комунікативна стратегія промови В.О. Зеленського

24 лютого 2022 року, початок масових атак по території України. Напруга та нерозуміння, страх, визначення подальших дій. Усі очікували звернення президента – Володимира Зеленського. Понад рік після початку повномасштабного вторгнення рф в Україну вся країна та світ кожного дня дивляться нове звернення президента до народу. За цей період відбулось багато історичних, трагічних, щасливих моментів. Наша країна змінюється та кріпне, наша країна бореться. У своїй роботі, я хочу повернутися до перших днів повномасштабного вторгнення та проаналізувати звернення Президента України від 25 лютого 2022 року - 13:07

Своє звернення Володимир Олександрович розпочав із стратегії аргументації, вона характеризується наданям конкретних фактів, чіткістю та структурованістю подачі інформації. У реалізації даної стратегії він застосував тактику констатації фактів*: «Канцлер Німеччини Олаф Шольц учора сказав про вторгнення Росії в Україну, що Європа такого не бачила 75 років. І це*

правда. Але це не вся правда». він посилається, що Німеччина, від імені її очільника підтверджує вторгнення рф до України.

У подальшому Зеленський звертається до тактики апеляцій до цінностей: *«Це не просто вторгнення Росії в Україну, це початок війни проти Європи. Проти єдності Європи. Проти елементарних прав людини у Європі. Проти всіх правил співіснування на континенті. Проти того, що європейські держави відмовляються ділити, саме ділити кордони силою».* У даному реченні ми фіксуємо посилання на міжнародні людські цінності та права, що визнані, прийняті цивілізованим світом.

Тактика освітлення проблем та порівняння помічаємо в таких словах президента: *«Вже другий день міста України зазнають ракетно-бомбових ударів. Танкові колони та авіанальоти максимально схожі на те, що Європа вже давно бачила – під час Другої світової війни і про що говорила «ніколи знову». Але ось це є! Знову є. Зараз. У 2022 році. Через 75 років після завершення Другої світової війни».* Перелічуються шкода, що наноситься по території країни, одночасно, бачимо порівняння, що такі події в Європі вже відбувались, апелюючи до 40-х років минулого століття та повторюються знову.

Крім того, спостерігаємо стратегію дискредитації, для якої характерно звернення до адресата із негативним відтінком, вона реалізується за допомогою тактики звинувачення: *«Впевнений, ви це бачите – ви всі, вся Європа. Але ми не бачимо вповні, що ви збираєтеся з цим робити. Як збираєтеся захищати себе, коли так повільно допомагаєте нам в Україні?»* Президент відкрито звертається до урядів ЄС із звинуваченнями в повільній реакції та бездіяльності в перші дні війни.

Наступними стратегіями, до яких звертається Володимир Олександрович є стратегії консолідації та ритуальності, їх особливості полягають у підкресленні уваги на спільних діях та використання слів мовленнєвого етикету. Практична частина вміщує в собі тактику солідаризації через акцентування на важливості прийнятих рішень: *«Перелічу, що вже відбулося. І за це ми дякуємо. Секторальні санкції. США, Канада, Велика Британія, Євросоюз, Австралія та Нова Зеландія запровадили саме такі, секторальні, санкції проти Росії. Зокрема проти всіх найбільших банків. Проти найбільших російських підприємств. Проти доступу Росії до західних технологій».* У цьому прикладі ми бачимо, висловлену подяку за реакції та дії, що були проявлені від міжнародних урядів. Це дозволяє, дійсно, підкреслити солідарність світу з Україною, показати підтримку та згуртованість.

Одразу відбувається тактика різкого переходу на контраст: *«Але російські танки все ще стріляють по житлових будинках у наших містах. Бронетехніка все ще атакує, в тому числі цивільних людей. Звичайних громадян України. Європа має достатню силу, щоб зупинити цю агресію».* Президент наголошує на терористичних діях агресора та загрозі, що він несе, знову ж таки апелюючи до сил Європи. У такий спосіб була реалізована стратегія маніпулятивності.

Тактику позначення подальшого шляху та агітаційна стратегія до рішучих дій помічаємо тут: *«Чого далі очікувати від європейських держав? Анулювання віз для росіян? Відключення від SWIFTу? Повна ізоляція Росії? Відкликання послів? Нафтове ембарго? Закриття неба? Сьогодні все це має бути на столі, бо йдеться про загрозу нам, усім нам, усій Європі. Ще можна зупинити агресію. Треба діяти без зволікань. Діяти можуть і звичайні люди, я впевнений, у кожній країні світу, у кожній країні Європи. Виходьте на площі*

своїх міст і вимагайте миру для Європи, миру для України, зупинки цієї війни. Выходите, выходите на площади и требуйте окончания войны. Это наше право. Это ваше право». В даній частині Володимир Олександрович риторично, проте чітко окреслює наступні, обов'язкові кроки, які має виконати світ в боротьбі з росією. Він агітує до звичайних людей, яким не байдуже доля України.

Зеленський, також, окреслює тактику контрастного аналізу: *«Коли бомби падають у Києві, це відбувається у Європі, не тільки в Україні. Коли ракети вбивають наших людей, це загибель всіх європейців. Вимагайте більше захисту для Європи, більше захисту для України – як частини демократичного світу»*. Наголошується, що Україна являється частиною Європи і від дій союзу по відношенню до нас залежить не тільки доля українського народу, але й самих європейців. У цьому абзаці, ми знову помічаємо стратегію маніпулятивності, що прагне викликати емпатію та характеризується зверненням до звичайних людських потреб.

Наступний прийом, що використовувався у зверненні була стратегія формування емоційного настрою, вона відповідно зосереджена на емоційній складовій та прагне зіграти на цьому фоні. Реалізованою була за допомогою тактики спонукання за рахунок контрастів: «Поки державні інституції у Європі не поспішають з реально дуже міцними рішеннями, кожен європеєць у своїй столиці може вже прийти в наше посольство і запропонувати свою допомогу. Вимагайте також від своїх урядів, щоб Україна отримала більше – більше фінансової, більше військової допомоги. Бо ця допомога – це допомога вам. Бо це допомога Європі. Ви самі собі допомагаєте.» Яскраво продемонстровані можливості допомоги та її важливість, через протиставлення до Європи.

Далі відбувається плавний перехід до тактики єднання: *«Якщо ви у Європі маєте бойовий досвід і не хочете дивитися на нерішучість політиків, ви можете прибути до нашої держави і разом з нами захищати Європу, де це зараз дуже потрібно».* Відбувається фіксація уваги на навичках одночасно закликаючи разом обороняти Європу, тут ми знову відмічаємо стратегію консолідації.

До стратегії аргументації очільник України звертається повторно, разом із тактикою роз'яснення, яка чітко прослідковується в моменті звернення до європейців: *«Вас уже шантажували газом. Вас уже принижували. Вас уже хочуть розколоти й поділити так само, як намагаються поділити сьогодні Україну. Захищайте себе. Так само, як ми захищаємо себе».* Вдаючись до згадок минулих подій, помічаємо апеляцію до можливих подібних погроз.

У своєму зверненні президент України також вдався до повідомлення ворогу: *«Хочу еще раз обратиться к Президенту Российской Федерации. По всей территории Украины идут бои. Давайте садиться за стол переговоров. Чтобы остановить гибель людей».* Цей момент демонструє застосування тактики із закликом до дій ворожої сторони, щоб знайти рішення та припинити страшну війну розпочату російською федерацією.

У кінці промови Володимир Зеленський звертається з мотиваційним прийомом до захисників України, як до найважливішого, що має держава у цій війні: *"А тепер я хочу звернутися до Збройних Сил України. Стійте міцно. Ви все, що у нас є. Ви все, що захищає нашу державу.*

Слава Україні!" Ми спостерігаємо емоційний заклик, в основі якого чуттєвість щодо високого рівня довіри та поваги.

3.2 Комунікативна стратегія промови в.в. путіна

У цій частині переходимо до аналізу звернення путіна від 25.02.2022. Розберемо, які стратегії та тактики використовує сторона ворога, на чому акцентує увагу та зосереджується у своїх промовах.

Очільник російської федерації у своє звернення розпочав із стратегії дискредитації та нападу, для якої характерно звинувачувати, оскверняти опонента: *«Сьогодні обговоримо хід проведення спеціальної військової операції на Україні. Основні бойові зіткнення російської армії, як і очікувалося, відбуваються не з регулярними частинами Збройних Сил України, а з націоналістичними утвореннями, які, як відомо, несуть пряму відповідальність за геноцид на Донбасі та кров невинних мирних громадян народних республік» [пер. авт.]*. У даному висловлюванні бачимо яскраве використання одвічної кремлівської пропаганди із звинуваченнями української сторони в жорстоких злочинах та вбивствах. Продовжуючи викривляти правду він додає: *«Крім того, націоналістичні елементи, впроваджені в склад регулярних українських частин, не лише підбурюють їх до збройного опору, але, фактично, виконують роль загороджувальних загонів» [пер. авт.]*. У такий спосіб він вдається до тактики створенням образу ворога постійно наголошуючи на неонацистах, що несуть зло та смерть.

Продовжуючи звернення путін використовує стратегію дезінформації з тактикою викривлення фактів: *«Більше того, згідно з наявною інформацією, що підтверджується результатами об'єктивного контролю, ми бачимо, що бандерівці та неонацисти розміщують важку зброю, включаючи системи залпового вогню, прямо в центральних районах великих міст, включаючи Київ*

і Харків» [пер. авт.]. Він посилається на джерела для переконання населення в достовірності фактів та стверджує їх релевантність.

Тактику звинувачення застосовується в наступних повідомленням: *«Вони планують викликати вогонь у відповідь російських ударних комплексів по житлових кварталах. По суті, вони діють так само, як терористи по всьому світу - прикриваються людьми в надії потім звинуватити росію в жертвах серед мирного населення» [пер. авт.].* Вони одразу акцентують увагу на зловмисних вчинках звинувачуючи українську сторону в безправних методах ведення війни, проте, також, варто відмітити, що він також підводить до майбутнього можливого виправдання російської армії, через такі вчинки.

Знову спостерігаємо застосування кремлівської пропаганда з створенням образу ворога: *«Є достовірна інформація, що це все відбувається за рекомендацію іноземних консультантів, перш за все - американських радників» [пер. авт.].* Цього разу акцентується увага на західному ворогові, який також проти росії і виступає за її знищення.

Окрім попередньо окреслених тактик очільник рф вдається до тактики переконання у правильності дій: *«Ще раз звертаюся до військовослужбовців Збройних Сил України. Не дозволяйте неонацистам і бандерівцям використовувати ваших дітей, дружин та літніх людей в якості живого щиту. Беріть владу в свої руки» [пер. авт.].* Він звертається до Збройних Сил України із намаганням ствердити та переконати перейти на його «правильну» сторону. Далі ми знову ж таки бачимо повторну апеляцію до тактики, яку він застосовував раніше, а саме кремлівська пропаганда з створенням образу ворога: *«Схоже, нам з вами буде легше домовитися, ніж з цією шайкою наркоманів і неонацистів, яка засіла в Києві та взяла в заручники увесь український народ» [пер. авт.].*

Варто відмітити, що попередні тактики реалізовувалися в ході застосування стратегії, про яку ми згадували на початку звернення, так звана стратегія дискредитації, що досить яскраво продемонстрована у виразах очільника кремля.

На завершення відмітимо застосування стратегії формування позитивного іміджу захисника в ході тактики моделювання образу захисника: *«Також я хочу висловити найвищу оцінку діям російських солдатів і офіцерів. Вони діють мужньо, професіонально і героїчно, виконуючи свій військовий обов'язок, успішно вирішуючи найважливішу задачу забезпечення безпеки нашого народу і нашої Вітчизни ("нашего Отечества" рос.)» [пер. авт.].* Здійснюється фокус на позитивних рисах російського солдата, возвеличення військовослужбовця та акцентування на професіоналізмі та ідеологічній ідеї нації.

Висновки до 3 розділу

Проаналізувавши звернення президента України Володимира Зеленського, зафіксовуємо використані комунікативні стратегії: велика частка виділена для реалізації стратегії аргументації та стратегії консолідації, на такому ж рівні виділяємо стратегію маніпулятивності. Окрім того Володимир Олександрович активно застосовує стратегію дискредитації, ритуальності, агітаційну стратегію та стратегія формування емоційного настрою.

Для підведення підсумків варто зазначити, що у своїх зверненнях президент України має намір вплинути на міжнародну арену агітаційними шляхами для більшого залучення допомоги Україні, спостерігаємо, що основна мета

полягає в консолідації та солідаризації воюючої країни зі світом. Адже тактики, які використовує Зеленський в ході реалізацій своїх стратегій націлені на привернення уваги до подій, що відбуваються сьогодні.

Зовсім іншу гру бачимо з протилежної сторони. У своєму зверненні очільник російської федерації вдається до стратегії дискредитації та стратегії формування позитивного іміджу захисника. Першочергова задача полягає в донесенні потрібної йому інформації до власного народу, побудова вигідних уявлень про ворога та формування національної ідеї в ході реалізацій комунікативних стратегій.

Ми спостерігаємо суттєву відмінність в обраних цілях двох очільників воюючих країн. Кожен із них представляє власні інтереси та намагається досягти успіху в цій битві. Значуща різниця полягає в методах, які кожен з них використовує на комунікативному полі бою. Так, бачимо, що Зеленський прагне заручитися підтримкою світу й нести правду і справедливість, у той час як путін йде в опозицію до світової спільноти.

У ході аналізу звернень, можемо стверджувати, що всі три гіпотези, які ми ставили на початку підтвердились. А саме:

- Звернення Володимира Зеленського спрямоване на привернення уваги міжнародної аудиторіїї;
- У своєму зверненні Володимир Олександрович наголошує на тому, що світовий порядок нерозривно пов'язаний з подіями, що відбуваються в Україні;
- Основна частина промови путіна зосереджена на дискредитації та звинуваченні України та української влади.

Промови президентів є яскравими прикладами, того, як очільники обирають свої комунікативні стратегії, представляють їх аудиторіям та ведуть основний комунікативний процес у воєнному дискурсі.

Висновки

Комунікативні процеси в політичному дискурсі створюють плацдарм для подальшого розвитку соціуму, націй, держав та світу в цілому. Рівень вагомості та відповідальності, який полягає на правильно побудованих рівнях політичної комунікацій складає, безумовно, один із найбільших потенціалів.

Для політичного, а особливо воєнного дискурсу комунікативні стратегії та тактики є одними з найважливіших етапів комунікаційного процесу, адже саме від правильної побудови цих компонентів залежать шляхи розвитку подальших дій у світі, на полі бою, у середині країн. Достеменно відомо, що комунікаційні процеси допомагають формувати громадську думку, впливати на вибори, просувати політичні ідеї, зміцнювати легітимність та авторитет. За допомогою ефективного використання комунікативних стратегій та тактик, політики та лідери думок можуть залучити громадян до активізації важливих суспільних питань.

В межах кваліфікаційної роботи нами описано сутність та зміст воєнного дискурсу як форми політичних комунікацій, розглянути особливості комунікативних стратегій і тактик у воєнному дискурсі, з’ясувати особливості реалізації комунікативних процесів у політичному дискурсі. Також розглянуто різновиди комунікативних стратегій і тактик, проаналізувала їх застосування у воєнному дискурсі на прикладі промов-звернень президентів України та рф від 25 лютого 2022 року, і відображено та зафіксовано комунікативні стратегії і тактики, що були реалізовані у цих промовах. Опрацювання даного матеріалу та його аналіз, беззаперечно приніс мені чималого задоволення. Мені вдалося поринути у науковий процес й детально розкрити для себе поняття комунікативних стратегій та тактик, виокремити поняття воєнного дискурсу й

зрозуміти важливість застосувань комунікативних процесів. Окрім того, спираючись на події сьогодення, було неймовірно цікаво проводити аналіз звернень президентів воюючих країн, це дало змогу суб'єктивізуватися та з наукового боку розібратися зі стратегіями та бажаннями кожного із них. Такий підхід наштовхує на глибоке розуміння процесів, що відбуваються сьогодні на політичній арені.

Після проведеного аналізу, на мою думку цілі, які переслідували очільники держав у побудові своїх стратегій все таки досягли.

Ми спостерігали, що послідувала реакція від світової спільноти після звернень Володимира Олександровича, що відбуваються і до тепер.

Говорячи про головну мету у зверненні путіна, дискредитація України та піднесення героїзму російських військових теж має відповідну реакцію у цільовій аудиторії на яку була націлена, на громадяни рф.

Також варто підсумувати основні поняття та їх роль у воєнному дискурсі.

Таким чином відмічаємо, що комунікативна стратегія визначає загальний план або спосіб досягнення мети комунікації. Вона включає в себе широкі стратегічні роздуми про вибір каналів комунікації, цільову аудиторію, загальну мету тощо. У свою чергу, комунікативна тактика формує конкретні кроки і методи, якими досягаються стратегічні цілі. Це включає в себе вибір використання вербальних та невербальних засобів, психологічне та емоційне спрямування, вибір слів, тону голосу, жестів та інших інструментів, які використовуються для впливу на сприйняття аудиторії.

Розрізнення між комунікативною стратегією і тактикою полягає в їх рівній та специфічній спрямованості. Стратегія визначає загальний напрямок комунікації і широкий план дій, тоді як тактика націлені на конкретні

маніпуляції і методи, які використовуються для досягнення стратегічних цілей.

У контексті воєнного дискурсу комунікативні стратегії та тактики відіграють важливу роль, оскільки вони стають потужним інструментом для впливу на сприйняття, поведінку та думки громадськості, спрямовані на досягнення військових цілей та мобілізацію підтримки.

Основна їх вагомість у воєнному дискурсі полягає у наступному:

- можливість здобути перевагу в інформаційному просторі. Це включає в себе поширення правдивої інформації, дезінформацію або маніпуляцію інформацією, щоб змінити сприйняття подій і створити перевагу у на фронті;
- психологічний вплив на ворога, а також на власних військових і громадськість;
- мобілізації підтримки від захисників, волонтерів, союзників і народу;

Поле для вивчення цієї теми досі залишається широким та немає меж, адже події, які розгортаються довкола російсько-української війни залишають за собою нові шляхи розвитку суспільства та ще більше запитань для їх вивчення та аналізу. Можемо лише припустити, що у скорому часі попит на дослідження цієї теми скільки зросте й відкриються нові можливості стратегій та методологій для їх вивчення.

Список використаних джерел:

1. Бацевич Ф. С. Основи комунікативної лінгвістики: підручник / Ф. С. Бацевич. – Київ: «Академія». – 2004. – 342 с.
2. Бацевич Ф. С. Основи комунікативної лінгвістики: підручник / Ф. С. Бацевич. – Київ: «Академія». – 2004. – 376с.
3. Бойко О. Д. Політичне маніпулювання / О. Д. Бойко. – К.: “Академвидав”. – 2010. – 432 с.
4. Горбань Ю. Інформаційна війна проти України та засоби її ведення / Ю. О. Горбань // Вісник Національної академії державного управління при Президентові України. – 2015. - № 1. - С. 136-141. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnadu_2015_1_21
5. Горпинич О.В., Архипова А.О. Соціологія масових комунікацій та медіапланування: навчальний посібник / Державний університет телекомунікацій. – Київ 2018. – 255с. – Режим доступу: https://dut.edu.ua/uploads/l_1633_68263693.pdf
6. Гуржій О. Сучасна воєнно-історична та воєнна термінологія: проблемні питання / О. Гуржій, Р. Пилявець // Сторінки воєнної історії України: Зб. наук. ст. — 2009. — Вип. 12. — С. 19-24. — Бібліогр.: 6 назв. — укр. – Режим доступу: http://dspace.nbuv.gov.ua/handle/123456789/95590
7. Денисюк Ж. З. Пропаганда та контрпропаганда в контексті стратегій державної інформаційної політики / Ж. З. Денисюк // Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія: Державне управління. – 2021. – Том 32 (71) № 2. – Режим доступу до ресурсу: http://www.pubadm.vernadskyjournals.in.ua/journals/2021/2_2021/10.pdf.
8. Дяченко Н. М. Комунікативні стратегії в сучасному українському політичному дискурсі / Н. М. Дяченко, В. В. Халін // Вісник

Житомирського державного університету імені Івана Франка. Філологічні науки. - 2019. - Вип. 1. - С. 56-62 – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VZhDUF_2019_1_11

9. Завальська, Л. В. Комунікативна стратегія аргументації в українському політичному дискурсі / Л. В. Завадська // Одеський лінгвістичний вісник. – 2017. – Спецвип. – С. 66-69. – Режим доступу: http://dspace.onua.edu.ua/bitstream/handle/11300/16826/%D0%97%D0%B0%D0%B2%D0%B0%D0%BB%D1%8C%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%B0%20%D0%9B.%20%D0%92..pdf?sequence=1&isAllowed=y
10. Козубська І. Г. Типологія комунікативних стратегій і тактик у межах прагматики тексту (на матеріалі англомовних монографій з інформаційних технологій) / І. Г. Козубська // Science and Education a New Dimension. Philology – Budapest. – 2017. – V (37).Issue137 – P. 30–34. – Режим доступу: https://seanewdim.com/wp-content/uploads/2021/03/The-typology-of-communicative-strategies-and-tactics-within-the-scope-of-text-pragmatics-using-English-language-monographs-on-Information-Technologies-as-example-I.-H.-Kozubska.pdf
11. Лукіна Л. В. Політичний дискурс: сутність та особливості застосування / Людмила Володимирівна Лукіна // Політикус : наук. журнал. – 2021. – № 2. – С. 75–80. – Режим доступу: http://politicus.od.ua/2_2021/13.pdf
12. Новицька О. А. Навчальний посібник «Основи теорії мовної комунікації» / О.А. Новицька. – Маріуполь: МДУ. – 2018. – 106 с. – Режим доступу: https://repository.mdu.in.ua/jspui/bitstream/123456789/2756/1/NP_movna_komunikatsia.pdf
13. Остапенко М. Політична комунікація: теоретичні аспекти дослідження / Марина Остапенко // Політичний менеджмент. – 2012. –

№ 3. – С. 135-144. – Режим доступу: https://ipiend.gov.ua/wp-content/uploads/2018/08/PM_54_63.pdf#page=135

14. Побережна М. П. Комунікаційна стратегія: основні поняття та визначення / М. П. Побережна // Національний університет харчових технологій 2013. – с. 25-27. – Режим доступу: https://dspace.nuft.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/23908/1/6.pdf

15. Політологічний словник : Навч. посіб, для студ. вищ. навч. закл. / За ред. М. Ф. Головатого та О. В. Антонка — К. : МЛУТ. – 2005. – 792 с. – Режим доступу: https://maup.com.ua/assets/files/lib/book/kv_08.pdf

16. Посмітна В. В. Комунікативні стратегії та тактики українських військових ЗМІ в протидії інформаційній агресії / В. В. Посмітна // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Філологія: зб. наук. Праць. – 2019. – С.114-118. – Режим доступу до ресурсу: http://vestnik-philology.mgu.od.ua/archive/v40/part_3/28.pdf

17. Селіванова О. О. Сучасна лінгвістика: напрями та проблеми : підручник / О. О. Селіванова. – Полтава: Довкілля-К. – 2008. – 711 с. – Режим доступу: http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/ua/elib.exe?Z21ID=&I21DBN=UKRLIB&P21DBN=UKRLIB&S21STN=1&S21REF=10&S21FMT=online_book&C21COM=S&S21CNR=20&S21P01=0&S21P02=0&S21P03=FF=&S21STR=ukr0001595

18. Сіденко Н.Г. Теоретичні засади вивчення маніпуляції / Н. Г. Сіденко // ХНТУ. – с.1-10 – Режим доступу: http://ekhsuir.kspu.edu/bitstream/handle/123456789/4183/%D0%A2%D0%B5%D0%BE%D1%80%D0%B5%D1%82%D0%B8%D1%87%D0%BD%D1%96%20%D0%B7%D0%B0%D1%81%D0%B0%D0%B4%D0%B8%20%D0%B2%D0%B8%D0%B2%D1%87%D0%B5%D0%BD%D0%BD%D

1%8F%20%D0%BC%D0%B0%D0%BD%D1%96%D0%BF%D1%83%D0%BB%D1%8F%D1%86%D1%96%D1%97.pdf?sequence=1

19. Стаднік, І. О. Лінгвістична відповідність понять «воєнний» дискурс vs «військовий дискурс» / Science and Education a New Dimension. Philology, IV(22) (99). – 2016. – С.63–66. – Режим доступу: https://seanewdim.com/wp-content/uploads/2021/03/Linguistic-correspondence-of-the-notions-war-discourse-vs.-military-discourse-Stadnik-I.-O..pdf
20. Чепіль О. Я. Особливості реалізації комунікативних стратегій у політичному дискурсі / О. Я. Чепіль // Наукові записки Національного університету "Острозька академія". Серія: Філологічна. – 2015. – Вип. 52. – С. 274-276. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nznuoaf_2015_52_94
21. Шиманова О. Теоретичні основи дослідження політичної комунікації / О. Шиманова // Українська національна ідея: реалії та перспективи розвитку: Зб. наук. пр. – Львів, 2007. – №19 – С. 179-184. – Бібліогр.: 10 назв. – укр. – Режим доступу: https://vlp.com.ua/files/30_33.pdf
22. Яшенкова О. В. Основи теорії мовної комунікації: навч. посіб. / О.В. Яшенкова. – К.: ВЦ «Академія» – 2010. – 312с.
23. Ataollah M. Techniques to Teach Communication Strategies / Ataollah Maleki // Journal of Language Teaching and Research. – Vol. 1, No. 5. – 2010 – pp. 640-646. – Режим доступу: https://citeseerx.ist.psu.edu/document?repid=rep1&type=pdf&doi=4bdd9ca9ea1b2980f266f32e2717abd86ed89973#page=114